

تۈرك يۈردى

تۈرك ادبىياتى مىركىزى ھېيئىتى تەرىقىدە نەشر اولغۇر.

جلد ۱

كانونى ئاينى ۱۳۴۱

نومۇر ۴

اۈچ مىدىيىتى

دىن [*]

[بىرىنچى ۋايىكىنچى سايىلاردىن دوام]

دىنىي زھنىيەت ۋە تەلىقچىگە بىز ھەنوز قرون وسطا دورىنى كىچىكلىك .
بىز ، دىنى ، بىر امر ۋەجدانى ۋە مەبۇدەلە عبادىتلىرىدە كىيىملىرىنى تەنظيم
ايدىن بىر ئامىلدىن زىيادە ، حىياتىمىز كىيىملىرىنى كەڭلىككە ھەم بىر دىن بىر
مەدەنىيەت كىيىملىرىنى بىر قوبۇل ايدىمىز .

دىن ، بىزى مەيدىن كەڭلىككە ۋە تەلىقچىگە ۋە كىيىملىرىنى تەنظيم
تەلىقچىگە ۋە تەلىقچىگە ، بىزىمىز مەدەنىيەتلىرىدە تەنظيم ايتىمىز .
مەدەنىيەتلىرىمىز ، مەدەنىيەتلىرىمىز ۋە تەلىقچىگە ۋە تەلىقچىگە .
بىز كىيىملىرىمىز مەدەنىيەتلىرىمىز ۋە تەلىقچىگە ۋە تەلىقچىگە .
بىز كىيىملىرىمىز مەدەنىيەتلىرىمىز ۋە تەلىقچىگە ۋە تەلىقچىگە .
بىز كىيىملىرىمىز مەدەنىيەتلىرىمىز ۋە تەلىقچىگە ۋە تەلىقچىگە .
بىز كىيىملىرىمىز مەدەنىيەتلىرىمىز ۋە تەلىقچىگە ۋە تەلىقچىگە .

ذاتىي دىن بىزىمىز كىيىملىرىمىز بىر مەدەنىيەت بىر مەدەنىيەت .
دىنىي تەلىقچىگە بىزىمىز مەدەنىيەتلىرىمىز ۋە تەلىقچىگە ۋە تەلىقچىگە .
[*] تەلىقچىگە دوام ايتىمىز اۈچ مىدىيىتى ناملىق مەدەنىيەتلىرىمىز ۱۹۲۰ سەنەسندە يازىمىز .

روحیهی گوسترمشلردر . حاکمیتلرک اک قوتلیسی ، اک درینی ولان معنوی حاکمیتک حدودینی تجاوز ایدهرک بوتون حیاتی تنظیم ایتمکه یلتمشلردر . حتی استناد ایتدکلری مقدس کتابلر بوکی تجاوزه مساعد اولماسه بیلر ، « روحانی ، نامنی طاشیان بورمرلر ، ینه عینی احوال روحیه ایله عینی تمایلی ابراز ایدر . کلشلدردر .

مثال اوله رق : خریستیانلق ذکر ایدیلر بیلر . معلومدرکه انجیل باشمن آشاغییه قادار یا حضرت عیسی نك حیاته عائد بعضی حادثهلرک حکایه سندن و یا خود دعا و نیازلردن عبارتدر . حیاتک مادی جهتلرینه اصلاً تماس ایتمه مشدر .

حتی قیصره عائد تکالیف حقنده کندیسندن سؤال ایدلدیکی زمان حضرت عیسی : « اللهه اللهک کنی ، قیصره ده قیصرک کنی و بریکز ! » دییه جواب و بره رک مادیاتله معنویات ، جسمانیته روحانیت آراسنده بارز برخط فاصل چیردیکی حالده خریستیان پاپاسلانی هیچ بر زمان مادیاتی تنظیم ایتمک ، حکومت جسمانییه ده حائر اولوق ادعاسندن توقی ایتمه مشدر .

صیراسی کلشکن بوراده عمومیتله قبول ایدیلش اولان برسوء تفهیمک ازاله سی لزوملی کوریورز : بزم بو کونکی طرز تلای و ذهینتمزله مدنی و معاصر خریستیان عالمنده مشاهده اولونان احوال مقایسه ایدیلرکن بر چوقلری آراده کی تضادی اسلام دینک معاملاتده مداخله ایتمش اولدیغنه و خریستیانلغک ایسه بویله برمداخله دن توقی ایلش بولوندیغنه عطف ایدیورلر . بو طرز تلای بزجه پک یا کلشدر . فی الحقیقه حضرت قرآن معاملاتده مداخله ایتمش و اونک بعض اقسامی تنظیم ایلشکن انجیل بویله برمداخله ده بولونما مشدر .

فقط نه اسلامیت یالکیز قرآندن ونه ده خریستیانلق یالکیز انجیلدن عبارتدر . هرایکی دین ، بو کتبلرله برابر برچوق عنعناتک ، روایت واحادیثک ، ائمه و آباء دینک معاملات و رایلرینک افکار و تفسیرلرینک مجموعندن مرکبدر .

انجیل معاملاتده مداخله ایتمه مشدر . چونکه اونک صاحبی عد اولونان حضرت عیسی معاملاتده فاریشه بیلیمک ایچون نه وقت بولدی ، نه ده قدرت ! او ، کندینی

جماعت ریاستند بولمادی که جماعتک مادی حیاتی تنظیم ایتک احتیاجنی ده حس
ایقین .

فقط اونک وارثلری ، ایلک حقیقی پاپالر ، پیه و پول کندیلرینی بویله بر
جماعت باشند کورور کورمز ، در حال عینی احتیاج ، عینی تمایل حاصل اولدی .
ومادیانه مشغول اولمغه باشلادیلر .

بونقطه نظر دن قرآنله اینجیل آرمسند کی فرق ، حضرت محمدک آلتش اوج
باشنه قادار یاشایه رق ، مدینه ده بویوک برجماعت باشنه کچمک و اوجاعتی اداره ایلک
موقعنده بولونمش اولماسیله ، حضرت عیسانک اوتوز بر یاشنده و محیطی طرفندن
شدله تعقیب ایدیلرک بوتون دائرة نفوذی بش اون شا کردی ایله جماعتک یک
محدود واک سفیل واک محقر کوزوکن قسمنه منحصر ایکن وفات ایش اولماسندن
متولددر .

حضرت محمدده حضرت عیسانک وضعیته بولوندینی مدتیجه حضرت قرآن
معاملاتدن بحث ایتیوردی . معاملاته عائد بوتون احکام الهیه مدینه مهاجرتدن
یعنی پیغمبرک کندینی بویوک و مطیع برجماعتک باشنده بوله رق اوجاعتک مادی
حیاتی تنظیم ایلک مجبوری حاصل اولدقدن سوکره نازل اولمشدر . اوندن اول
آیات ربانیه هپ دتالردن ، عقائد و عباداته عائد احکامدن عبارتدر .

شویله که اگر بالفرض حضرت محمد هجرتدن اول وفات ایش اولسهیدی ،
بوکون المзде کی قرآنده معاملاته عائد برتک آیت بولونمیه جقدی .

عینی سوزلری عکس طرزده حضرت عیسی حقتده ده سویله بیلیرز . بویغمبرده
دها زیاده یاشایوب کندینی برجماعتک باشنده حاکم بروضعیته بولمش اولسهیدی
هیچ شبه یوق که بوکون المзде بولونان اینجیل معاملاته عائد برچوق احکامی حاوی
اولاجقدی .

بناء علیه حضرت محمدله حضرت عیسی وقرآن ایله اینجیل آرمسند دوغری
وصاغلام بر مقایسه یاپایامک ایچون یوقاریده قید ایتدی کمز حقیقی دانما کوز
اوکنده طوتمالی یز .

شو وجهله تحقّق ایدیورکه جماعته حاکم اولان دین ممثلری ویاخود روحانی
 زمره - دائما دینک کندیسنه خاص اولان معنوی ساحه یی تجاوز ایدمک -
 مادیاته ده مداخله ایتک تمایل واحوال روحیه سی اوتهدنبری کوسترمتلردر .
 هله بوکون بوکبی مداخله لردن کندینی قورتارمش اولان معاصر خریستیان
 جماعتلرنده برزمانلر بومداخله لر چوق واسع برمقیاسده ایدی . باربارلرک استیلا سی
 ايله اسکی جهانشمول حاکمیتی غائب ایدن « روما » یکیدن وکلیسا سایمنده
 جانلاندی . و بوتون قرون وسطی مدتجه یالکیز روحلر اوزرینه دکل وجودلر
 اوزرینه ده حاکم مطلق کسیلدی .

شویله که پاپالرک وردزبانی اولان شو جمله : « Hors de l'église point de salut »
 کلیسا خارجنده کیمسه ایچون خلاص یوقدر . « خریستیان کلیسانک مدھش برشعاری
 اولدی . پاپالرک اللرنده بوتون ایمپراطورلری تیرتمن Excommunion یعنی آفوروز
 کبی واوغلی نابادن آیران ، زوجەنک نکاحنی حل ایدن ، تبعه یی متبوعنه قارشى
 هر نوع تکالیفدن آزاد ايله یین مدھش بر سلاح واردی .
 ایمپراطور دردنجی هازیرینک ، پاپا هیلده براندک اوکنده knossa شاتونسده
 باشی آچیق ، یالین آیاق ، قیش موسمنده اعتراف ذنوب ایدمک عفو طلب ایتسی
 بیهوده دکلدی .

قونسیللرک و برمش اولدقلری قرارلر ، پاپالرک فرمانلری ، احکام الهیه قیمتی
 حازدی واک اوافق براعتراض هان آفوروزی موجب اولویوردی .

بووضعیت ، اوزمان طبیعی ایدی . چونکه هنوزتعضو ایتهمش ، تقسیم اعمال
 وتفریق وظائف قواعدینه یابانجی اولان اوزمانکی آوروپا جماعتلری اوزرینه
 برزمره نک حاکمیت مطلقه سی ، بوتون اعمال ووظائفی اوزرینه آلمق ادعاستده بولماسی
 یک طبیعی ایدی . بویله برادعایه اعتراض ایدمک نه برقوت ، نه ده برمؤسسه
 موجوددی . حتی عیط وشرائط ، اکثریتی بوادعایى قبوله اجبار ایدمک
 برماهیتده ایدی .

روما ایمپراطورلغنک سقوطندن سوکرا ، آوروپاده حاصل اولان عمومی

هرج و مرج ایچنده، ایمپراطورلک اسکی تشکیلاتی تقلید ایدم رک ترکیب وتشکل ایدن وبوعوموی آنارشی ایچنده معظم بر قوت ارانه ایدن یکانه وارلق « قاتولیک کلیسای » ایدی . زور بازونک حاکم اولدینی اوزمانلرده قوتلرک تسلط وتغلبه قارشی نافذ برملجاء کوستردن ینه بوقوتدی .

مظالمه اوغریانلرک هپسی ، ضعیفلر ، بیچاره لر اونک حمایه سته مراجعت ایدیور ، وایسه بوندن بالاستفاده ذاتاً حائر اولدینی معنوی نفوذینه برده مادی بر نفوذ علاوه ایتمکه قویولیور وبوتشبتنده مأمولنک فوقنده موفق اولیور . زیرا اوزمان حاکم اولان دره بکک دوری بوکا یک مساعددی . بعضاً اهالی بی التزام ایدم رک متغلبه ، بعضاً متغلبه بی طوته رق اهالی به قارشی حرکت ایدن ودائماً دیندن آلدینی معنوی قوته استناد ایله بن کلیسا ، قارشیسنده هر کسی دیز اوستنده کوردیکندن آرتیق جهانشمول ، مادی ومعنوی ، جسمانی وروحانی برحاکمیت اداسنده بولماسی ایچون هیچ برمانمه کورمدی ، وفی الحقیقه بر از صوکراده دنیا و آخرتک ، جنت ، وجهنمک یکانه مالکی اولدی .

اینجیلک عدم مساعدسته رغماً کلیسا ، بوتحکم وتجاوزلرینی یایمق ایچون اصلا زورلق چکمه دی . اینجیلک یرینه تعامللر ، سنتلر ، آباء کنیسانک افعالی ، قونسیلرک قرارلری ، پاپالرک نه نسیقلری قئم اولدی . بونلرده اینجیل قادار مقدس دی ، احکام الهیه درجه سنده مجبورالطاعه ایدی . حتی اینجیلک هر کله سی ، هر نقطه سی بیک بره آریله رق بیکلرجه تفسیرلر ، تأویللر ایچون زمین تشکیل ایتدی . ذاتاً مدعی وحاکم عینی مقام دکلمیدی ؟ اهالی نظرنده بوقادار قدسیتی حائر اولان بومقامک صلاحیت ، اعتبار ودینی ولایتی هانکی کستاخ طرفندن جرح ایدیه بیلیردی ؟ کلیسادن اخراج ، آفوروز ، نفرت عمومیه کبی مدهش جزالره کیم کوکس کره بیلیردی ؟

بوقادار سلاحرله مجهز اولان وکندینی یریوزنده آللهک حقیقتاً وکیلی ووارنی عدایدن کلیسا حیاتک هر جهتی واز جمله قانون وضعی صلاحیتینی ده کندنده کوردی .

مع مافیه تاریخ یورو یوردی ، سیاسی واجتماعی تکامل دور میوردی . آثار
شی وهرج وهرج ایچندن یاواش یاواش متنوع عضویتلر پیدا اولمغه باشلادی .
بو عضویتلر ، کلیسانک هر شیئه مداخله ایتمه سنک آغیرلغنی حس ایتمک باشلادیلر .
تقسیم اعمال و تفریق وظائف قانونی در حال کنی کوستردی .

ایلك اول حکومتلر و حکمدارلر ، کلیسانک بومد اخله سنی ، هر شیئه قاریشمانی ،
تبعه ایله متبوع آراسنه کیرمه سنی ، حکمدارک تبعه اوزرنده کی ولایتی تحدید ایله سنی
چکه من اولدیلر . فی الحقیقه بوزلردن ایلك اعتراض ایدنار شدتلی جزالره معروض
قالدیلر . فقط زمان کچدکجه وتشکل ایتمش اولان عضویتلر بویودکجه ، اعتراضلرک
عدد وساحه سی ده کنیشله دی . او قادار که بر مدت صوکر آیری آیری اشخاص
بیله ، بوتحکمک ، بوقهار و قادر تغلبک تحمل فرسا اولدیغنی حس ایتمک باشلادیلر .
ذاتاً جماعت و افرادده شعور و معرفت انکشاف ایتدیکی حالده ، کلیسانی تمیل
ایدن زمره بوقادار تحکم و تغلبک طبیعی نتیجه سی اوله رق معنأ و اخلاقاً بوزولماغه
باشلامشدی . اواسکی عصیت ، متانت ، صلابت قیریلشدی . هر کسک کوزینه
چارپاقق صورتده تکرر وتعدد ایتمش اولان بارز سوء استعماللر اهالی نظرنده
اواسکی قدسیتی غیر قابل تعمیر بر صورتده رخنه دار ایتمشدی .

« ده قامه رون » ده کی بعض حکایه لر ، « مونته نی » نک یازیلری ، « دانت » نک
« جهنم » ی ، تا قرون وسطاده بیله روحانی زمره نک نه کبی اخلاقه متعلی
اولدیغنه و اهالی طرفندن نه قادار استهزا ایله تلقی ایدلدیکنه بر نمونه درلر .
آرتیق مذکور زمره ، تحکم و تغلبنی ، صرف مادی قوتلره استناداً دوام
ایتدیریور ، معنوی استنادکاهی خیلیدن خیلیه تزلزله اوغرامش بر حالده ایدی
فقط صرف مادی قوت ، بالخاصه بویکی حالدرده ، اعتماد ایدلر بر استنادکاهدر .
بناء علیه وقتی کلنجه آرتیق بوتغلب و تحکم چوق کورمکه باشلامش اولان
فردلرده سوبله نمکه ، اعتراض ایتمک باشلادیلر .

فی الحقیقه بویکی جریانک ایلك ممثللری جسارتلرینک جزاسنی یک آغیر بر
صورتده چکدیر : « زان هوس » آصدیرلدی ، « برونو » یاقدیرلدی ، اختیار و اعما
« غایله » ده اشکنجه لره دایانامیه رق توبه ایتمک مجبور اولدی .

فقط حنجر ، آتش و جبر ایله جریانلر دوردیریللمز: خریستیان جماعتلرنده
حصوله کلن مادی و معنوی تبدللر ، باشقه قاناللر ایله تظاهر ایتمکده ایدی .
« لوتەر » و « قالوین » قیام ایتیش ، اللرنده کی کتاب اللهی اشهاد ایدهرک ،
رسمی دین ممثلرینک جهالتلرینی ، دیاکارلقلرینی سوء استعماللرینی و سوء اخلاقلرینی
آتشین و مقنع لسانه تنقید ایتمکده ایدیلر .

« لوتەر » ایلک دفعه اوله رق اینجیلی آجیق و هرکسک آکلایه جنی بر صورتده
آلمان لسانه ترجمه ایتدی . اهالی طرفندن آکلایشیلامایان و قدسی عد ایدلمن لاتین
لسانک اسرار انکیز اورتولری آلتندن دینی حقیقلری چیقارهرق آلمان دکانجیسی
ایله کویلوونی اینجیلک متنی ایله دوغریدن دوغری به وبلا واسطه تماسده
بولونیدردی . آرتیق دیاکار پاپسارک مغفل تفسیرلرینه محتاج اولمادن هرکس احکام
الهی بالذات اوکره نوب آکلایا بیلیردی . کرک بو ، کرک لوتەر ایله هم افکار
اولان روتردامی « نیرازم » و « مه لانتون » ک پروپاغاندلری ، وعظلری بوتون
آلمانیای صارعیدی .

بوجریان درحال حدودی کچهرک فرانسه یه ، اسویجریه و سائر دوللاره . ایت
ایتدی و ذاتاً عینی عامللرک تأثیر ایله جریانی قبول ایتمکه حاضر بولونان محیطلری
قابلا دی .

روما بالطبع ساکت و سیرجی قالمادی : بوتون سلاقلرینی ، بوتون قوتلرینی
طویلایه رق دشمنک اوزرینه آتیلدی . آفوروز حکملری اعلان ایدلدی ، حکمدارلر
« مقدس » مجادله یه تحریک اولونیدیلر ، اهالی « مرتدلر » ک احساسه تشویق اولوندی .
فقط اواسکی اطاعت و حاکمیت دوری آرتیق کچمشدی . فی الحقیقه رومانک
بوفریادینه قارشى سس ویره جک میلیونلرجه انسانلر بولوندی . فقط آرتیق بوز
قیریلشدی ، طلسم آچیلمشدی . رومانک دشمنلرینه ده طرفدار اولاجق برچوق
انسانلر بولوندی .

مدهش و بطلنلرجه آوروپایی قانلره بویایان بر مذهب محاربه سی دوره سی آچیلدی .
عینی ملتک افرادی ، حتی عینی دولتک مختلف اقسامی یکدیگرینه قارشى چیقادی .

ضربى آوروپا ساحه سنده بومحاربه يه طونوشامش برمحيط قالمادى ، بعضاً مجادله طاله لره قادار صوقولدى . لكن بر طرف نه قادار شدت ، حدت ، ظلم وحقا يايورسه ديكر طرف ده او نسبتده عزم ، ثبات ومقاومت كوستريوردى . نه « سن - بارتلمى » قتاللى ، نه « انگيزيسيون » ، نه « اوطودافه لره » لريكي جريانك مقاومتنى قيرا بيلدى . آلمان ياده وسائر بعض يرلرده بويكي جريان قطعى بر موقفيتنه مائل اوله رق رومانك تحكمنى ابدىاً قيردى . مغلوب اولدني يرده ايه بويكي جريان طرفدارلرى ترك داروديار ايتمكى ومهاجرنك انواع مصيبتلر يه قاتلانمى ، تسليم نفسه ترجيح ايتديار .

بالاخره روما كليساسى ، ايچندن « ساوونارولا » كى - هر نوع بكيلىكده مدهش بر مجادله آچمش اولان بر متعصبه ، « ايغناس دولابولا » كى - زه زويت طريقتنى ايجاد ايدرك هر نوع سلاح وواسطه ايله رومانك جه نشمول حاكميتنى احياه قوبولان طرفدارلر چيقاردى ايسه ده جريانك اوكنى آلامادى .

مجادله بوكون ده دوام ايتكمده در . فقط آرتيق تقرر ايتمش ومروور زمانه بربريه باريشمش اولان ايكي مذهب يعنى پروتستانتيزم ايله قاتوليسزم آراسنده دكل ... صوك ايكي عصر دن برى مختلف خريستيان مذهبلىنى تمثيل ايدن روحانى زمره ايله ، جسمانى خريستيان جماعتلى آراسنده دوام ايتكمده در .

بودفمه مجادله نك موضوعى على العموم جسمانى جماعتلى ، روحانى زمره لك مداخله وتجاوزلرندن قورنارمقدن عبارتدر . زيرا باشلانغچنده عيى متصده رومابه قارشى عصيان ايتمش اولان پروتستانتيزم ، استقلال پيدا ايدر ايتمز ، عيى تحكم ، تجاوز وتسلط تمايى ابرازدن كندني آلامادى .

ايشته ايكي يوز سنه دن برى آوروپا ده كى فكرى مجادله لك اهمى روحانى حاكميتلى ، جماعتارك مادى ومعنوى حياتلىنى اداره وتنظيم ايتك ادعاسنده بولونان « قله ريقاليزم » ي تمثيل ايدن ذهنيته ايله ، فكرى ومادى ساحه لرده تماماً سريست وحاكم اولمق ايشته ين عصرى جماعتلر آراسنده كى مجادله دن عبارتدر .

ما اون سكونجى عصر ك ابتدالرندن برى آوروپا جماعتلى بويكي جريانك وايكى

ذهنیتك آراسنده انقسام ایدەرك « لیبزالیزم » و « قله ریقالیزم » ناملری آلتندە مجادلەیی ادامە ابتدیرمکدەدرلر .

مجادلە ، حیاتك بوتون ساحەلرینی شاملدر : سیاست ، ادبیات ، علم ، فلسفە و حتی صنایع و اقتصادیات بومدهش مجادلەنك برر میدانکی کسیدلی . هرایکی طرف بوککین سلاحدردن عینی درجەدە استفادەیه قویولدیلر . سیاسیاتدە ، محافظەکارلر و غنە پرورلر اسکی ذهنیت و تلقیاتی ترویج ایدیورلر . اسکی سلالەلر کلیسا ایله مجادلەینی چوقدن ترك ایتمشلر ، زیرا کلیسا اوزرینە یاپیلان هجوملرک کندییری ایچون دخی تهلکەلی اولدیغنی تقدیر ایشلردی . وسلامتیرینی ینە کلیسا ایله اتفاقدە کورەرك جسمانی و روحانی حاکمیتك یکانە منبعی اولمق اوزرە کلیسائی طائیفە باشلادیلر . کلیساده بوکا مقابل سلالەلرک « ظل لاه » ، « مؤیدمن طرف الله » اولدقیری اساسنی تلقینە قویولدی . بوصورتلە عمومی تهلکەیه و مشترک دشمنە قارشى سلالەلرلە کلیسا آراسندە براتفاق و استلاف حاصل اولدی .

علم و فلسفە ساحەسندە اوزون مدت فکر بشری کندی مرقبەسی آلتندە طومغە ، مثبت علملری دنیانك هیچ برطرفندە کورولمەش برشدتلە تعقیب ایتمکە ، فلسفە نامنە اسکی ارسطو و افلاطون غنەلرینك خارچندە هیچ برشی طائیفەمغە آلیشقین اولان کلیسابو مراقبە امکاتنی غائب ایتدکدن صوکر ا تأسیدس ایتمش اولدینی کی دارالفنون و مکتب شبکەلرلە عصری مکتب و دارالفنونلرک تأثیرینی ازالەیه قویولدی . حقى بالآخرە و مجادلە بالخاصە اقتصادی ساحەیه دوکولدیکی زمانلر بو سلاحدندە استفادە ایدیلەرك « خریستیان سوسیالیزمی » پردەسی آلتندە عملە کروهنی قازانغە باشلادی .

فقط عبث ! خریستیان جماعتلری متاداً ترقی و تعالی ایتمکدە ایدی . تقسیم اعمال و تفریق وظائف قاعدە اساسیەسی آرتیق اجتماعی بنیەنك عمدەسنی تشکیل ایدیوردی . نعضو ایتمش اولان بر محیطدە هرزمردنك ، هر حجرەنك صلاحیتی و وظیفەلری معین ایکن هرشیئە حاکم اولمق ایستین ، هرشیئك فوقندە کندیینی کورەن ، بوتون صلاحیتلری ، بوتون ولایتلری کئندندە فرض ایدەرك حیاتك

بوتون مادى و معنوى اقسامنى تنظيم ايتىك اداسىندە بولغان برزمرەنك تحكەم و تەننە
تەمەل اولئەزمادى .

مجادلە دوام ايتىدۇكى غلبەنك ھەسەنكى طرفدە اولاجىنى ھەركون داھا زىادە
تەظاھەر ايدىيوردى . نەھایت برچوققالانقاردين ، عمل و عكس العملاردىن سوكرە
يىكى روح ، عصرى زھنىت نام غلبەنى قازاندى . كلىسا ايله روحانى زمرەنك
ولايت و صلاحيتلارنىك حدودلرى تامامەن ايتىدى و بونك خارچە چىقاماز اولدى .
عصر حاضر ك اساسنى تشكيل ايدىن تقسيم اعمال و تھرىق و غطائف قاعدەسى
كلىسا حقنەدە تەطبيق ايدلدى .

« سربىست فەكر و سربىست ھەركەت » ، « ياشا و باشقەلارنىك ياشامان مەنە
اولما » ، « شەخسىيەتنى انكشاف ايتدىر و باشقە شەخسىتلك انكشافقە مانە اولما »
ايشە يىكى عەسكەر استناد ايتىدىكى اساسلار !

بوحودود دائىرەسىندە كلىسا و روحانى زمرەدە سربىستدر ، ھەردەر ؛ اونك
وظيفەسى دىن تەلىمى دىكىدر ؟ ايشەدىكى قادار بوساحەدە چالیشىن ، پروپاگاندا
ياپىن ، تەلقىناتىدە بولونسون ، مەكتەپلەر كىشاد ايتىن ، و عظاير و ىرىن ، غەزە
و مەجموعەلەر نەشر ايلەسەن .

فەقەت باشقە شەيئە قارىشىمەسەن ! جەمەت ايجون قانون وضع ايتىكە ، عبادك
افكار و ھەسەنە سەدچىكە مەنەنەسەن ، اھالىنىك كەندى حىياتى ايتىدىكى طرزە تنظيم
ايتىمەنە مانە اولماسەن ! خلاصە فەكر و ھەركەت ايجون مەنەنە دستورلەر ، مەنەنە قاعدەلەر
وضع ايتىكە و بوقاعدەلەر خارچە چىقارلارنى تەكفىر و تەلەين ايتىكە قالدقشەسەن !
قالدقشەدىنى آندىن اعتباراً جەمەتكە عەمدەسى اولان « سربىست فەكر و سربىست ھەركەت »
اساسەنە عصيان ايتىش اولور و جەمەتدە اونى كەندى وظيفەسى حدودى ايجون
ادخال مەجبورىتەندە قالير .

بوكون اطرافىزدەكى بوتون جەمەتلەر آراسىندە كلىسا و روحانى زمرە بوشەمنى
ايتىر ايشە مەنەنە قبول ايتىدى . ھەيچ بىر ىردە جەمەت ايجون قانونلەر وضع ايتىكە ،
« مشروطيت مشروعە » تەرتىبە ، مەجالس تەشرىيەنى مەراقبە آلتەنە آلفە ، ھاكىمەت
مەلەنك فوقەدە بىر ھاكىمەت كلىە تەشكىلەنە ، جەمەتە البە ، مەفروشەت مودەسى

کوسترمکه، افرادک فکری جریانلریه سدچکمهک یلته مز، یلته نمک ایسته دیکی کون درحال کنندی حدودینه ارجاع اولونور .

ایشته بونک ایچوندرکه بوکون بوجاعتلرده ، زمره وعضویتلرک وظیفه لرنده
تداخل اولمادیغندن ، هر مؤسسه ، هر عضویت وازجمله دین وکلیسا کندی لریه
خاص اولان وظیفه لری ، اهلینک اعظمی منفعتنی تأمین ایده جک بر طرزده ایضا
ایتمکده در . اوراده حاکمیت ملیه و بوحاکمیت ملیه بی تمثیل ایدن تشریحی مجلسلر بحق
حاکمدر . وایسته دیکی و ممالکت ایچون اک نافع تلقی ایتدیکی هر هانکی قانونی قبول
ایتمکده تماماً سربستدر . کذا بر عالم ، بر متفکر ، بر ادیب کنندی تدقیق استنده ،
کنندی تفکر نده ، سنو حاستنده تماماً سربستدر . هیچ رشی ایله هیچ بر خارجی اندیشه
ایله مقید دکدر . ایشه بونک ایچوندرکه بوساحه لرک بهرنده جماعت ایچون اعظمی منفعت
تأمین اولونمقده در ؟ کلیسا و دین ساحه سنده ده کذا ! بونلرک ده حدودی ، فعالیتلرینک
دائر و صلاحیتی تعین ایتدیکنندن ساحه و وسعتجه ظاهر آغائب ایتمش اولدقاری حالده درینک
و کشفته قازاندیلر ؟ هیچ شبهه یوقدرکه بوکون آور و پاده دیندار اولان کیمسه بحق
دیندار در ، فی الحقیقه حضرت مریمک تصویرینه بر موم نذر ایدرک آرتیق خرسزلغه
کیدلر بولونماز ، پاپاسه پاره ویردرک جنتی صاتین آلا جق بودالالر ، لمامشدر . حالبوکه
« ستاندال » ک و یاخو « ده قامه رون » ک حکایه لرینی او قویو کز ! قرون وسطاده
بوقیل انسانلر اور و لر تشکیل ایدیورلردی .

فقط بو کامقابل بوکون کیمسه ریا پرده سی آلتده صاقلانمق مجبور یقنده بولمادیغنی
کبی دیندارلرده بحق آکلایه رق ، طویارق دیندار درلر . دین خادم لری وظیفه لرینی
ادراک ایدوب او وظیفه نک ایفاسنه حصر وجود ایتدکلری کبی ، دیگر زمره لرده
کنندی افعال و حرکاتلرنده ، کنندی وظیفه لری ساحه سنده تماماً سربستدرلر و کیمسه
کیمسه نک ایشه مداخله ایتک حقیقی حائر اولمادیغندن و نتیجه ده عمومک منافعی ،
جمعیتک تعالیسی ، دولتک ترقیسی اکمل صورتده تأمین ایدلمشدر !

ایشته یاشادیغمز عصرک روحی ! و آرا لرنده بولندیغمز جماعتلرک وضعیتی !

آغا ارغلی احمد

سوکودار